

21. Флигстин Н. Поля, власть и социальные навыки: критический анализ новых институциональных течений // Экономическая социология. Том 2. – 2001. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ecsoc.hse.ru/data/2011/12/08/1208204947/ecsoc_t2_n4.pdf#page=28
22. Беляева Н.Ю. «Публичная политика» как термин, понятие, научная категория [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.civisbook.ru/files/File/Belyaeva_publ_pol_kak_termin.pdf

Пространственный дискурс в классических и современных теориях социо-политического направления позволил определить и конкретизировать концепт публичной политики через призму таких категорий как: публичное пространство, публичная сфера, публичное поле. Пространственное измерение публичной политики дает возможность детализировать эту дефиницию и эмпирично ее проверять.

Spatial discourse in the classical and contemporary theories of socio-political theory has allowed to define and specify the concept of public policy through the prism of categories such as: public space, public sphere, a public field. The spatial dimension of public policy makes it possible to refine this definition and its empirical check.

Стаття надійшла до редколегії 06.10.2015

УДК 321.01:316(477)

Кормич А. І., НУ «ОЮА»

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА: СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР

В статті розкривається зміст соціальної держави. Визначений соціальний характер сучасної української держави. Проаналізовані запитання та національна специфіка процесу формування соціальної держави в Україні на сучасному етапі її розвитку.

В статті 1 Конституції Україна проголошена соціальною державою, а у статті 3 Основного Закону визначено обов'язок та відповідальність держави гарантувати права і свободи людини. Адже саме людина визнана найвищою соціальною цінністю [1, ст. 1, ст. 3].

Конституційні норми як норми прямої дії фактично обумовлюють і відповідну спрямованість всієї законодавчої бази України, яка має підпорядковуватися такій загальній меті. Тож правове поле в цілому створює засади формування та функціонування соціальної держави.

Соціального змісту набуває сучасна держава не лише в реаліях перехідного українського суспільства, а і в будь-якому іншому демократичному суспільстві. Тому завдання соціального характеру стають пріоритетом і для розвитку нормативної підсистеми, і для функціонування інституційної підсистеми в рамках політичної системи в цілому.

Щоб переконатись в цьому достатньо навіть поверхового аналізу державних стратегій та програм розвитку різних сфер, програм політичних партій, особливо їх передвиборних обіцянок та проєктів; статутних завдань громадських організацій тощо.

Тенденції прояву протестного потенціалу також напряду пов'язані з недостатнім рівнем задоволення соціальних потреб. Все це заставляє владу орієнтуватись на соціальний спектр проблем. А теоретиків стимулює до пошуку оптимальної моделі держави, комфортної для життя людини.

Ідеї соціальної держави в Україні відстоювали представники української демократії, зокрема, М. Грушевський. Важливим завданням він вважав необхідність «соціалізувати державу», вбачаючи в цьому спосіб перетворити державу на гаранта захисту прав і свобод людини. Таке бачення спиралось на традиційні уявлення про справедливість, рівність, свободу та інші цінності.

Термін «соціальна держава» ввів у 1850 році німецький юрист Лоренц фон Штайн. Однак, особливого розвитку ідеї соціальної держави набули у 60 – 90 ті роки минулого ХХ століття. Такі теоретики як А. Браун (США), Г. Ріхтер (Німеччина), Г. Моретті (Франція), К. Соле (Іспанія) сформулювали основні принципи та ознаки соціальної держави.

Вчені М. Гюде, Т. Ріттер, Д. Ролс, Н. Фернес, Т. Тіллон, К. Хессе, Д. Янkelович та багато інших узагальнили досвід соціальних перетворень в розвинених європейських державах, визначивши основні функції, складові та загальну гуманістичну спрямованість держави такого типу. Вони охарактеризували вплив національних, історичних, політичних, географічних, соціальних, інших умов на формування соціальної держави. Теоретики показали, що становлення такої держави – це результат цілеспрямованої державної політики, впровадження та реалізації системної стратегії реформування суспільства.

Різні моделі соціальної держави, впроваджені у суспільну практику, поєднують загальні, універсальні риси з національною специфікою, але не суперечать головному принципу – створенню умов реалізації інтересів людей, забезпечення соціальної злагоди і порозуміння у суспільстві.

При цьому американська, німецька чи скандинавська моделі мають значні відмінності між собою, наголошували дослідники [2].

Так, в першому варіанті превалюють суто ліберальні цінності, акцент робиться на політичних, громадянських правах та стимулюється власна ініціатива людини. Соціальна ж діяльність держави лише стримує соціальні конфлікти, створює базу соціальної стабільності.

Друга модель більш гуманізована, де громадянські і соціальні права забезпечуються податковою політикою, системою компенсацій тощо.

Третя модель найбільше відповідає змісту соціальної держави: без різкої соціальної диференціації, з соціальними гарантіями з боку державного та недержавного сектора, з пріоритетністю соціальних прав, зі створенням рівних умов життєдіяльності для всіх членів соціуму.

При всій різноманітності організація державного і суспільного життя в такому типі держави підпорядковані цілі відповідальності держави за зростання добробуту, безпечні умови життя та перспективи для людини. Акцент на соціальні цінності є привабливим для різних верст суспільства, а не лише для соціально незахищених. Адже йдеться не тільки про потреби тих, кому важко, або їй неможливо самотійно створювати гідні умови власного життя, а і про значення соціальної підтримки та стимулювання задля розвитку всіх.

Люди з особливими потребами, діти, люди похилого віку, безумовно, потребуватимуть більшої опіки з боку держави. Але і працездатні хочуть відчувати увагу держави через вдосконалення законодавства, яке забезпечить їм нормальні умови праці та життя; через стан безпеки життєдіяльності, через високий морально – етичний рівень суспільних відносин та інші умови, важливі для людини. Створення таких умов значною мірою пов'язане з діяльністю держави та характером її взаємодії з громадянським суспільством.

Правові, політичні, економічні, моральні норми і принципи визначають механізм такої взаємодії, регламенти державного управління, створюючи цивілізовані засади буття як суспільства в цілому, так і окремого індивіда.

Економічна стабільність, справедливий перерозподіл доходів і благ через державний бюджет, прийнятна для всіх система оподаткування, оптимальний механізм реалізації інтересів громадян стають запорукою соціальної стабільності, суспільного порозуміння, на яких базується соціальна держава. Тобто, соціальними мають бути і економіка, і демократія, і етика тощо.

Чітко визначене правове поле гарантує поєднання індивідуальних прав і свобод з колективними правами соціальних спільнот, знижуючи

рівень конфліктів у соціумі. Саме правові важелі забезпечують поєднання головних принципів – солідарності і субсидіарності в процесі функціонування соціальної держави. Солідарність забезпечує об'єднання навколо спільних цілей і цінностей, а субсидіарність стимулює самостійність і відповідальність всіх суб'єктів і на всіх рівнях.

Разом з тим, ідеї соціальної справедливості не можуть повністю виключити з соціальної практики протиріч та суперечностей. Тому концепція соціальної держави має і своїх критиків, як Ф. Хайєк, Р. Дарендорф та інших, хто опонує можливості досягнення економічної ефективності в умовах вирівнювання заради соціальної справедливості. Зокрема, французький філософ Анрі Мішель у своїй праці «Ідея держави» проаналізував критичний досвід соціальних держав.

Все це стимулює подальший теоретичний пошук оптимальної моделі соціально спрямованої держави та визначення її національної специфіки.

Сучасна Україна на шляху утвердження незалежної демократичної держави також долучилась до створення власної моделі соціальної держави, здатної прискорити демократичні трансформації перехідного суспільства.

При цьому Україна використовує існуючий світовий досвід різних моделей демократії, соціальної політики, на які спирається розуміння соціальної держави. Це дозволяє формувати власне бачення механізмів функціонування такої держави, уточнювати змістовні характеристики її, чітко окреслювати основні суб'єкти та способи їх взаємодії в процесі формування і діяльності сучасної соціальної держави.

В центрі уваги залишаються ефективність функцій держави – регулятивної, захисної, стабілізаційної та інших, в наслідок яких підвищуються показники індексу людського розвитку, створюється соціальний капітал, реалізується соціальна політика зростання якості життя. До виконання таких функцій держава активно залучає інститути громадянського суспільства, налагоджує соціальне партнерство із соціумом, розширюючи коло суб'єктів соціальних перетворень.

Правове регулювання з боку держави та громадський контроль з боку громадянського суспільства створюють ефективну систему таких взаємозв'язків та співпраці, вдосконалюють механізм взаємодії елементів системи.

Ця співпраця стосується різних напрямків та сфер життєдіяльності суспільства. Це, зокрема, сфера перерозподілу суспільного продукту, зайнятість та соціальне забезпечення, демографія, соціально – економічні інтереси соціальних страт тощо. При цьому, загальний рівень економічного розвитку країни не впливає напряму на якість її со-

ціального змісту, бо має доповнюватись політичними та ціннісними орієнтаціями, якими керуються і державні, і суспільні інституції в своїй діяльності. Комплексний підхід, в рамках якого відбувається реальний свідомий справедливий розподіл ресурсів, доходів, майна, створює сприятливі умови для економічного зростання при зацікавленій активності всіх суб'єктів – учасників процесу розвитку держави і суспільства. Тому правові, фінансово – економічні, ідеологічні відмінності не змінюють основоположної соціальної спрямованості сучасної демократичної держави, її орієнтованості на соціальну стабільність та економічне зростання в інтересах всіх категорій суспільства. Подібні прагнення досягаються через збільшення соціальних витрат, зменшення рівня бідності та безробіття, гнучку податкову політику та іншими шляхами, прийнятними для суспільства та підтриманими ним.

Україна обирає власну модель для реалізації конституційної мети – побудови демократичної, соціальної, правової держави. Ця модель формується в умовах перехідного суспільства, що накладає на неї цілий ряд особливостей. Вони породжені і неузгодженістю теоретичної бази, особливо суперечностями законодавства; і фактичною обмеженістю вибору форм соціальної підтримки через недостатній рівень економічного розвитку суспільства, і рядом інших факторів, що практично зводять соціальну політику тільки до соціального захисту. Механізми реалізації соціальної політики залишаються неефективними, а обсяги фінансування соціальної сфери недостатніми або не результативними за використанням.

Але попри все, паростки соціальної держави є очевидними, а суспільна підтримка такого спрямування розвитку держави є переконливою. Суспільство усвідомлює потребу просування саме таким шляхом, що є запорукою реалізації кінцевої мети – побудови соціальної, правової, демократичної сучасної держави в Україні.

Можна констатувати, що Україна обрала для себе модель, яка поєднує елементи соціал – демократичної і ліберальної. Це означає, що ставка робиться на перехід до розвитку економіки для задоволення потреб людини та на гарантії соціальної справедливості для всіх членів суспільства через певну оптимізацію інтересів та визначення спільних пріоритетів.

Така спрямованість визначена правовими актами від самого початку становлення України як суверенної, незалежної, демократичної держави. Зокрема, подібний зміст трактування сутності сучасної держави окреслений в «Концепції соціального забезпечення населення України» 1993 року, безумовно, в Конституції України 1996 року, в Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні

соціальні гарантії» 2000 року та у багатьох інших важливих документах, які визначали стратегії суспільного розвитку сучасної України.

Але слід враховувати, що держава спроможна гарантувати лише мінімальний рівень потреб, близьких до прожиткового мінімуму та певний обсяг послуг в різних сферах. Підвищення ж рівня задоволення інтересів потребує ініціативної підтримки індивідами зусиль держави щодо зростання добробуту, рівня та якості життя. Тому ефективна праця, трудова активність, підприємницька ініціатива стають невід'ємною складовою соціальної політики. Така політика також включає широко розгалужену систему меценатства, благодійництва, волонтерства та інших громадських ініціатив.

Державні гарантії не спроможні забезпечити піклування про всіх членів суспільства, в основному звужуючись до соціально незахищених. В більш широкому колі соціальної підтримки та стимулювання задіяні структури місцевого самоврядування, різні інститути громадянського суспільства.

Але саме держава створює для них правове поле для ефективної діяльності. І завдяки цьому саме держава через свою соціальну політику займається «розподілом соціального багатства і державних ресурсів» [3, 27].

Крім того, Україна, включена у світовий цивілізаційний процес та у систему міжнародних відносин, керується у своїй діяльності в соціальній сфері нормами, передбаченими міжнародними стандартами, прагне позитивно просуватись за показниками шкали індексу людського розвитку.

Все це спрямоване на розбудову соціальної держави в Україні, змінює її соціальну структуру в бік зменшення крайньої полярності соціальної диференціації, сприяє зростанню чисельності середнього класу, що, в свою чергу, виступає основою соціальної стабільності та забезпечує ефективність соціальних трансформацій сучасного українського суспільства і держави.

На цьому шляху Україна має вирішити ще багато складних питань. Адже, наприклад, за даними британського інституту Legatum, наведеними Європейською правдою, Україна займає сьогодні 70-те місце з поміж 142 країн за індексом добробуту. Цей індекс включає показники економічного становища, якості державного управління, стану охорони здоров'я, безпеки громадян, рівня індивідуальних свобод. Тобто, йдеться про цілий комплекс проблем, які характеризують соціальний статус людини. Найгіршими є показники щодо економічного розвитку та управлінської системи: 127-ме та 120-те місця відповідно. І саме першочергове реформування цих сфер має змінити

ситуацію в державі та суспільстві, наблизити Україну до моделі соціальної держави та до реалізації завдань, визначених Конституцією як основним Законом, якому повинні відповідати стратегії перспективного розвитку.

Бібліографічний список:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
2. Furness N., Tillon T. The Case for the Welfare State : From Social Security to Social Equality. – Bloomington, 1976.
3. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики / О.В. Скрипнюк. – К. : Ін. Держави і права ім. В. М. Корецького, 2000. – 600 с.

В статье раскрывается сущность социального государства. Определен социальный характер современного украинского государства. Проанализированы заимствования и национальная специфика процесса формирования социального государства в Украине на современном этапе ее развития.

The article provides the explanation of the essence of a social state. The social character of the modern Ukrainian state is determined. The external adaptations and national peculiarities of the social state formation process in Ukraine at the modern stage of development are also analyzed.

Стаття надійшла до редколегії 23.09.2015

УДК 321.7

Хлевнюк Т. П., ОНУ ім. І. І. Мечникова

ДЕМОКРАТИЯ ЗАПАДНОГО ОБРАЗЦА – «РЕАЛИСТИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ» И «ТУМАННЫЙ ИДЕАЛ»

Рассматривается тенденция радикального расширения демократического влияния как важнейшей политической альтернативы авторитаризму XX в. Доводится, что использование понятия «демократия» несет на себе печать идеализированного и весьма туманного образа в его теоретическом конструировании. Показано, что своеобразная идеализация демократии остается устойчивым стереотипом не только обыденного, массового сознания, но и многих политологических конструкций.

Демократия как форма правления и государственное устройство стало задекларированной политической формулой большинства